

ALEGEREA CUVINTELOR ÎN REVISTELE PENTRU COPII

Liliana AGACHE

Institutul de Lingvistică “Iorgu Jordan – Al. Rosetti”, București, România

L'oeuvre présente la manière par laquelle les revues pour les enfants influencent négativement leur éducation communicative et leur façon de s'exprimer. Nous valorisons le langage audio-scripto-visuel et notamment le rôle du texte et de son rapport avec l'image dans les bandes dessinées. Notre corpus de recherche provient des revues comme „Super eroi”, „Doxi”, „În lumea lui Tanu”, „Lumea copiilor”.

Într-o comunicare [1] prezentată la Colocviul internațional *Tratamentul neologismelor în mileniul al III-lea*, prezentăm modul în care, prin actul de comunicare televizuală, se impune copiilor de vârstă mică un limbaj de cele mai multe ori neadecvat competenței lor lingvistice și chiar sociale. Dacă în comunicarea menționată interesul nostru era să subliniem efectele negative produse de limbajul din filmele de animație asupra dezvoltării comunicării la copiii de vârstă mică, de această dată vom insista asupra importanței alegerii cuvintelor în procesul decodificării imaginii prin text, în revistele pentru copii.

Sub raportul imagine/text, banda desenată a înlesnit cunoașterea de către auditor a unui mesaj dublu: mesajul dat de imagine, distinct de cel dat de text, evoluția lor realizându-se separat.

Celor mai citite reviste, *Super eroi*, *Doxi*, *În lumea lui Tanu*, *Lumea copiilor* li se dă posibilitatea să intervină în procesul de comunicare la nivelul copiilor de vârstă preșcolară și școlară mică pentru a le stimula și îmbunătăți vocabularul, prin folosirea de termeni, de cele mai multe ori, neologici. Se știe că logica mediatică stimulează receptarea, iar limbajul audio-scripto-vizual își propune să insiste atât pe fundalul și finalitatea textului, cât și pe analogia și corespondențele simbolice [2].

Instanța de difuzare a comunicării prin scris, alături de cea a mesajului, a construcției personajului ori a receptării trebuie să urmărească îndeaproape conținutul reprezentat, starea psihologică pe care o poate declanșa acesta și scopul lui. Problema apare în momentul în care fiecareia dintre aceste instanțe i se neglijează importanța textului atașat.

1. Alegerea cuvintelor, respectiv decodificarea imaginii prin text, se face după simțul lingvistic al traducătorului ori al celui care scrie textul. Scriitorul trebuie să ia în considerație cunoașterea universului de interes al receptorului, de fapt să aparțină aceleiași comunități de gândire ca și lectorul, permițându-i astfel să recunoască mai ușor care termen, de cele mai multe ori nou, își adaptează funcțiile contextului nou-creat.

Există o tendință evidentă în a oferi publicului un limbaj încărcat de termeni neologici cu scopul unei perfecționări rapide a vocabularului. Alături de acest fenomen se manifestă și tendința de a vulgariza limbajul. Problema intervine în momentul în care traducătorul (scriitorul) nu respectă exigența principală în cazul unui astfel de proces, mai exact, adecvarea, adică acea calitate pe care o are un termen în contextul precis al textului: *Mick: Ce tâmpit sunt!...; M: Curată aventură!... Brr! Admit că sunt un fraier. Mai bine ies să mă răcoresc la aer; De asta idioții de egipteni nu se vedeau când ieșeau pe ușă; Doc: știi, când am ajuns, ceasul infernal suna în disperare! S-au adunat o groază de egipteni curioși; Gyro Drege Tot: Mulțam! nu mai întârziem în vacanță!; polițai: Și acela bleg!, La o parte papagalule!, OK!, dacă nu vrei să pleci, te luăm ostatic!...; GDT: Ce-i cu idiotu ăsta nebun?.. Furăm o barcă și scăpăm de animalele astea turbate!...Ține minte, tembelule, nu suflă un cuvânt polițailor!, Adio fraiere* [3].

Alegerea cuvintelor presupune cunoașterea universului de interes al receptorului, grație căreia scriitorul aparține aceleiași comunități de gândire ca și lectorul. Propunerea anumitor termeni poate duce la o interpretare defensivă și la o dezechilibrare a sistemului de valori al copilului deja aflat în faza de cercetare.

Dacă informația ridică anumite probleme, receptorul are tendința să o devalorizeze, punând la îndoială autoritatea, competența și buna credință ale celui ce se află la originea acestuia. Informația astfel devalorizată își pierde statutul de informație, putând fi neglijată sau eliminată.

2. Contextul

Copiii au o gândire concretă.

Procedurile pragmatice au un rol foarte important în acest proces de preluare, procesare și interpretare a informației. Lectorul [4] nu-și definește întotdeauna termenul contextual, învățarea nu se face absolut tacit, con-

substanțial activității verbale, ci presupune existența unei explicații logice. Contextului explicit îi poate lua locul subînțelesul, presupunerea, sugestia. Enunțurile nu sunt destinate să fie înțelese în sensul obișnuit al cuvântului, ci simulează căutarea ludică a semnificație: Donald Duck (*Vremuri moderne*): DD: *trăim în secolul 21, băieți! E timpul să ne modernizăm!; ...răuștele: Toate astea au costat o groază!; DD: Asta-i bine! Fleacurile astea economisesc timp, și cum timpul e bani, vor produce bani! ...Doar nu crezi că sunt dependent de tehnologia modernă?..; răuștele: Poate situația era alta dacă unchiul programa în computer adevărata lui personalitate...; DD: ești nervos, încăpățânat și cap-pătrat! Așa că stai acasă și apără-ți sărăcia! [5]*

În alte situații, apar unele clișee declanșate mecanic, realizate în urma unor asociații pe care copilul nu le poate justifica logic. Necunoașterea cuvântului atrage, în cazul cel mai grav, inhibiția reacției. Cuvintele necunoscute “se instalează” la copii prin asocierea prin contaminare, pe baza asemănării formei sonore a stimulului cu alt cuvânt [6]. Sunt de fapt cuvinte puțin familiare pentru copil, cuvinte clădite pe foarte slabe legături temporale și intrate în foarte puține țesături de asociații corelate pe care el să fie capabil să le facă.

Frecvența cu care apar cuvintele în diferite contexte reprezintă punctul de reper pe care se sprijină copilul în momentul însușirii unor cuvinte noi. El va face o ierarhizare în funcție de frecvența cuvintelor concrete, față de aceea a abstractelor, care sunt mai rare și puține [7]. Semnificația vagă, neclară, neprecisă a multor cuvinte, lipsa unui contur precis nu numai semantic, dar și sonor, dizolvarea unora în ansamblurile frazeologice în care au fost deprinse, indică o stăpânire incompletă a unor cuvinte, totuși corect folosită de către copii în limbajul activ. Huey, Dewey și Louie [8]: (Donald se bucură că a venit toana și răuștele au început un nou an școlar); răuștele: *E prima zi de școală! Azi e primul contact cu infernalul penitenciar educațional!; DD: A sunat adunarea, microbi mizerabili; răuștele: dar, unchiu! Chiar vrei să ne trimiți la nenorocita aia de școală?; DD: Pe pariu! Ca în fiecare an! Valea!; răuștele: la naiba! Sper să nu ne căpuțim cu vreun ratat!.. N-ați auzit? Profa e nouă la școala priamară din Rașburg! Hei! cred că-i putem juca o festă!...Simplu, Dnă Isteșica, o eroare tipică în catalog!; (la școală, se vorbește despre biologie) răuștele: Uuaa! Am nevoie de extra-oxigen ca să rămân trează!, Curată tortură! Nu mai accept niciodată!; (se află că cei trei răfoi au făcut o farsă și au venit cu rândul la școală) dna Isteșica: În acest caz, mă te că suntem amândoi victimele unei farse diabolice!; DD: Sfinte! Ajută-mă! Poate găsesc o cale să le dau acestor termite o lecție!*

Copilul preșcolar nu are un vocabular omogen constituit în toate elementele sale, ci se află într-o fază corespunzătoare unei anumite trepte de realizare a conștiinței cuvintelor, și chiar în dificultate de a le utiliza în mod “normal” (în raport cu limba întregii societăți adulte).

Este clar că o îmbogățire și o amplificare a asociațiilor din limbaj atrage progrese corespunzătoare ale gândirii. Intrarea în automatism a asociațiilor dintre cuvinte devenite “uzuale” asigură punerea promptă în relații, rezolvarea fără efort a problemelor de comunicare, dar această fixare fără efort a termenilor vulgari produce o automatizare a unor stereotipuri cu efecte negative. Există la copilul preșcolar un specific al relațiilor dintre limbaj și gândire, în sensul că limbajul oferă tipare care ajută gândirii să se organizeze.

Datorită tendinței pe care o au copiii de a interpreta cuvintele noi prin asemănările sonore cu alte cuvinte, dar și datorită tendinței de a le menține relațiile strict concrete dintre semnificațiile cuvintelor luate fiecare în parte, este evident faptul că, la copiii de vârstă mijlocie, cel puțin, contextul joacă un rol mai mic decât la adulți, în ceea ce privește interpretarea. Sensul general contextual este cel care dă nota finală comprehensiunii. Limbajul introduce organizare în gândirea copilului, îi dă unele cadre relaționale, iar această manieră de prezentare a limbajului neadecvat va face ca legătura asociativă să aibă efecte negative. O dată corelația făcută, copilul va respecta, ca în cadrul fiecărui proces, relația stabilită.

Stereotipurile joacă un rol nu numai în exprimarea gramaticală ca atare, dar și în formarea sensurilor primare ale cuvintelor. În contexte noi, cuvintele nu mai sunt înțelese sau sunt greșit folosite, adică sunt în contrast cu sensul general al frazei, pe care uneori pot chiar să-l denatureze. Greșelile de sens în folosirea diferitelor cuvinte provin și din faptul că semnificațiile cuvintelor respective nu au la bază un suport senzorial suficient de bogat, că experiența concretă întârzie. (Mickey a fost angajat de Doc Static să-l ajute la o expediție specială de pescuit...) [9]: *Timpul și iar timpul; Doc: Eu îi zic Curentul Timpului Mickey! Dar de fapt este o fantă în conținutul spațiului timp! Arunc undița și pescuiesc momente din diferite epoci istorice!.....; Doc: Mersi de ajutor, Mick!; Mick: E important ca fiecare fapt să fie catalogat!; Doc: Simpatice mod de a cerceta trecerea anilor! ...Doamne Sfinte! Ceasul a căzut chiar în curentul timpului!; Mick: Ce tâmpit sunt!, Curată aventură!... Brr! Admit că sunt un fraier. Mai bine ies să mă răcoresc la aer!.. Pariez că zona de lângă Curentul Timpului*

generează un fel de deplasare a câmpului temporal! Da! Asta e! În câmp nu eram afectat de schimbarea istoriei! De asta idioții de egipteni nu se vedeau când ieșeau pe ușă; Doc: știi, când am ajuns, ceasul infernal sune în disperare! S-au adunat o groază de egipteni curioși!; ... Mick: O drace! Asta a fost și frica mea! Dar a fost atât de hazliu, încât am uitat de toate! Dar ce-i de făcut?... Când ne apropiem de “prezent” o să mă contopesc cu sosia mea! Totul va reveni la normal! Sper!

3. Rolul contextului în emiterea și receptarea limbajului oral și scris

Cuvântul ca unitate izolată nu apare decât în dicționar, iar “atunci semnificația lui e specificată prin definiția dată” [10]. În procesul perceperii limbajului, omul nu se comportă ca un “receptor pasiv de informații, ci “ca un subiect activ” [11]. Contextul “ca ansamblu în funcție de care trebuie interpretat orice fapt de limbaj” și, din punctul de vedere al exprimării, “ca o organizare creată intenționat”, cu scopul de a transmite un mesaj partenerului, prezintă, în concepția autoarei menționate, o serie de “niveluri”: contextul lingvistic propriu-zis și cel extralingvistic – oferit de gesturi, mimică – alcătuiesc “contextul explicit” (desigur, și la acest nivel intervin nuanțe de “explicit” și “implicit”). Alături de acesta, în comunicare participă și un context “implicit”, dat de sistemul lingvistic individual al emițătorului și al receptorului, de ceea ce cunoaște fiecare dintre partenerii comunicării despre celălalt, de cadrul situațional în care are loc comunicarea.

Așadar, din contextul implicit fac, în primul rând, parte contextul fizic și cel social. Contextul explicit împreună cu cel implicit reprezintă ceea ce T.Slama-Cazacu numește “context total”. Numai prin prisma *contextului total* pot fi apreciate atât emiterea, cât și receptarea unui mesaj [12].

Într-un articol referitor la rezolvarea omonimiei în funcție de poziția omonimului în propoziție [13], T.Slama-Cazacu vorbește despre “o poziție contextuală favorabilă”, care, contrar aparențelor, nu este întotdeauna avantajată de apropierea sa față de sfârșitul enunțului, dat fiind că pot exista “contexte echivoce, insuficient organizate, care nu conturează un sens clar până la sfârșitul enunțului sau care necesită prelungirea acestuia”. Această “poziție contextuală favorabilă” ar fi locul unde se produce un mare stocaj de informație. Autoarea consideră că ar fi legitim să se vorbească și despre *relațiile poziționale* din enunț, care au rol (uneori) și care “sunt definite prin cantitatea de informație adunată înainte de o componentă sau un grup și în funcție de care crește probabilitatea, deci scade valoarea de informație” a componentei care urmează. *Probleme la standuri: (cursa de formula 1- Hockenheim, Germania! echipa lui DD a luat conducerea în grand Prix, cu un punct înaintea echipei lui Glogold Duru < Glogold Duru: Sigur, Donald se întrece în prostie!..; DD: treci în mașină sau te dezoștenesc, îți iau capu; DD: Ce! O hârtie cu semnătura mea?; GD: just! Un contract legal semnat de mâna ta!.., DD: Să nu discut salariul și să lucrez cu juma de sumă tot sezonul!; Fetele: E simpatic și când face pe nebulul!...*

4. Concluzii

Pentru ca locutorul să-și însușească cu ușurință un termen nou-întâlnit, este important ca acesta să apară într-un context cât mai potrivit interesului social și intelectual al receptorului, pentru că rezonanța simbolică a unui cuvânt are un efect aparte de la un individ la altul. Un cuvânt va declanșa o serie de asociații personale cu efecte diferite. Pe de o parte, poate bloca un eventual act de comunicare, dacă receptorul este în imposibilitatea de a plasa cuvântul nou într-un context corect, pe de altă parte, poate stimula creația în feluri dintre cele mai reușite.

Atunci când, într-un act de comunicare, alegem un termen în favoarea altuia, trebuie cunoscute competențele reale lingvistice, sociale, intelectuale ale receptorului și relațiile lui cu obiectul mesajului. O perfecționare a vocabularului doar prin sugestie și presupunere, asociere liberă fără referent bine cunoscut, stimulează creația, dar riscă să provoace neajunsuri la nivelul psihologic și al interpretării semantice, încă de timpuriu.

Referințe:

1. Agache L. Neologisme și sinonime neologice în filmele de animație. - București, sesiunea septembrie 2004.
2. Haneș R. Comunicarea televizuală. - București, 2000, p.95.
3. Mickey Mouse. - București: Editura Egmond, septembrie 2002, nr.18.
4. Ne ocupăm de grupa de vârstă mijlocie.
5. Mickey Mouse. - București: Editura Egmond, septembrie 2002, nr.18.

6. Slama-Cazacu T. Cercetări asupra comunicării. - București: Editura Academiei, 1973, p.133.
7. Slama-Cazacu T. Limbaj și context. - București: Editura Științifică, 1959, p.142.
8. Mickey Mouse. - București: Editura Egmond, septembrie 2002, nr.17.
9. Mickey Mouse. - București: Editura Egmond, septembrie 2002, nr.18.
10. Slama-Cazacu T. Cercetări asupra comunicării, p.133.
11. Leontiev A.A. Psixilingvističeskije ediniczi poroždenie rečevogo vzskažvanij. - Moskva: Nauka, 1969, p.118.
12. Această concepție este expusă în Limbaj și context, ed. cit., p. 290-299, și The power and limits of the social context of language behaviour: "Cahiers de linguistique théorique et appliquée". - 1970. - VII. - P.32-33.
13. Slama-Cazacu T. Despre studiul omonimiei în lanțul discursiv // Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani. - București: Editura Academiei, 1965, p.846.

Prezentat la 02.05.2007